

EXPERTIZA TEHNICĂ JUDICIARĂ CA MIJLOC DE PROBĂ, REGLEMENTĂRI DE INTERES PROCESUAL, VERIFICARE

Jur. ing., expert tehnic judiciar Romeo-Alexandru Perlik

Abstract: *This article will briefly present aspects considered to be of major interest in regard to the technical expertise as means of evidence. The following issues are addressed: expertise as means of evidence: concept, the legal nature of expertise with its essence and evidentiary force, administration and connections in law; regulations of procedural interest: admissibility, important aspects of procedural interest in the Civil Procedure Code and the special law (l.s.) for favorable effects - objections, and novelties; the probative value of judicial and extrajudicial technical expertise: probative force, verification of expertise in the Civil Procedure Code and l.s., verification of expertise as a comparative law opinion.*

Keywords: *expertise as means of evidence, regulations of procedural interest, the probative value of judicial and extrajudicial technical expertise.*

În materialul de față, sunt prezentate în mod succint aspecte apreciate a fi de interes major, în opinia noastră, despre expertiza tehnică ca mijloc de probă. Abordate în cele ce urmează sunt astfel următoarele: expertiza ca mijloc de probă: noțiune, natura juridică a expertizei cu esența și forța ei doveditoare, administrarea și legăturile în drept; reglementări de interes procesual: admisibilitate, aspecte importante de interes procesual din C. pr. civ. și legea specială (l.s.), pentru efecte favorabile - obiecțiuni și noutăți; valoarea probatorie a expertizei tehnice judiciare și extrajudiciare: forța probantă, verificarea expertizei în C. pr. civ. și l.s., verificarea expertizei ca opinie de drept comparat.

I. Expertiza ca mijloc de probă

Apreciem că se poate distinge, în acest scop, faptul că expertiza judiciară și extrajudiciară este o *părere/opinie* autorizată/specializată. Aceasta nu poate aparține însă decât unor persoane autorizate ori experților oficiali din laboratoare sau instituțiilor de specialitate ori unor experți independenți autorizați din țară sau din străinătate sau specialiști, în condițiile legii. De esență este faptul că această

părere/opinie (argumentată temeinic) poate aparține acestora doar în considerarea competenței lor.

Foarte important este astfel faptul că se conferă acest drept, însă *numai cu respectarea obligațiilor corelative* ce rezultă din normele juridice aplicabile, cât și din codul de etică al profesiei dar și din regulamentele specifice (ca linie de conduită obligatorie).

Aplicarea normelor care reglementează expertiza tehnică și exercitarea calității de expert, necesită o conduită etică¹ și deontologică, fără niciun compromis, care trebuie să primeze.

1. Noțiune

Codurile de procedură civilă și penală nu oferă definiții exprese ale expertizei, aceasta rezultând din scopul/rolul ei:

- în materie civilă, art. 330 alin. (1) „Când, pentru lămurirea unor împrejurări de fapt, instanța consideră necesar să cunoască părerea unor specialiști, va numi, la cererea părților ori din oficiu, unul sau trei experți”;

- în materie penală, art. 172 alin. (1) „Efectuarea unei expertize se dispune când pentru constatarea, clarificarea sau evaluarea unor fapte ori împrejurări ce prezintă importanță pentru aflarea adevărului în cauză este necesară și opinia unui expert”.

Expertiza judiciară (n.n.) poate fi definită ca fiind activitatea de cercetare a unor împrejurări de fapt în legătură cu obiectul litigiului, ce necesită cunoștințe de specialitate, activitate desfășurată de către un specialist, numit expert, care este desemnat de instanța de judecată².

Relatarea făcută de expert în scris sau uneori oral, în care acesta expune constatările și concluziile sale, așadar, în una din aceste modalități, prin care își prezintă opinia cu privire la împrejurările de fapt a căror lămurire a fost solicitată, poartă denumirea de raport de expertiză.

Expertiza și raportul de expertiză sunt două noțiuni distincte, dar interdependente, întrucât raportul de expertiză este urmarea expertizei, iar aceasta din urmă este activitatea de cercetare pe care se întemeiază raportul de expertiză.

¹ Etica (ca „știință care se ocupă cu studiul principiilor morale, cu legile lor de dezvoltare și cu rolul în viața socială”), prin partea normativă are în vedere prescrierea de norme pentru comportamentul individual (dar și pentru organizarea morală a vieții sociale). Filosoful Socrate: „Etica constă în a ști ce ar trebui să facem, iar astfel de cunoștințe pot fi predate”. Etica și etica profesională au deopotrivă rolul de a asigura încrederea în profesioniști. Prin partea profesională se au în vedere aspecte particulare ale problematizării etice din perspectiva profesiei, deontologia fiind acea parte a eticii care are în vedere totalitatea normelor de conduită și a obligațiilor specifice activității profesionale (conform Ghidului specializărilor expertizei tehnice judiciare dar și prin respectarea standardelor specifice profesiei).

² G. Boroș, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, Ed. Hamangiu, București 2016, p. 781.

Expertiza neurmată de raportul de expertiză ar fi insuficientă, iar raportul de expertiză întocmit fără cercetarea pe care o presupune ar fi netemeinic³.

Expertizele extrajudiciare sunt acele expertize întocmite de experți tehnici judiciari, fără a fi solicitate de un organ jurisdicțional. Expertul tehnic judiciar poate efectua și expertize tehnice extrajudiciare la solicitarea persoanelor fizice și juridice.

Expertul tehnic extrajudiciar poate efectua numai expertize tehnice extrajudiciare în specialitatea pentru care a fost atestat, la solicitarea persoanelor fizice și juridice.

Expertizele extrajudiciare au statutul actelor sub semnătură privată care pot demonstra numai conformitatea conținutului cu opinia autorului. Aceste documente nu pot fi considerate expertize ale experților judiciari. Numai expertul numit de instanță este autorizat ca din datele colectate să tragă concluzii care ar putea constitui baza unei hotărâri judecătorești. Expertiza extrajudiciară servește de regulă părților drept material auxiliar în formularea plângerii, la chestionarea expertului judiciar în cazul unei dezbateri verbale și pentru propria verificare a expertizei judiciare.

2. Natura juridică a expertizei. Esența și forța doveditoare

Subliniem faptul că, din punct de vedere *juridic*, mijlocul de probă este *raportul de expertiză*, iar nu însăși expertiza. În practică apar frecvent situații în care lămurirea faptelor ce formează obiectul litigiului sau a legăturii dintre anumite împrejurări invocate de părți și aceste fapte necesită cunoștințe de specialitate. Tocmai de aceea legea prevede posibilitatea instanței de a dispune efectuarea unei expertize⁴, conform definiției mai sus expuse.

În doctrină, autorii sunt în unanimitate de acord în a considera că expertiza face parte din categoria mijloacelor de probă. În cazul expertizei, pe baza unei activități de cercetare efectuate de un specialist-expert, în temeiul dispoziției organului judiciar, se aduce la cunoștința acesteia o opinie întemeiată pe *cunoștințele de specialitate* și pe *experiența* expertului. Această opinie, care încorporează muncă de concepție, și cel mai adesea are caracter științific, va fi luată în considerare în măsura în care organul judiciar apreciază că este cazul pentru concludența acesteia. Expertiza își aduce aportul la înfăptuirea justiției la fel ca toate celelalte mijloace de probă, concluziile expertului fiind supuse liberei aprecieri a organului judiciar (art. 264 C. pr. civ.).

Expertiza este necesară și în cazurile în care, în mod întâmplător, judecătorul ar avea cunoștințele de specialitate de care ar fi nevoie într-un proces, deoarece raportul de expertiză întocmit de un expert prezintă garanții mai mari de exactitate

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

și de utilizare a ultimelor date ale științei, precum și avantajul că poate fi discutat în contradictoriu de către părți, pe când aprecierea judecătorului nu ar putea fi discutată, nefiind cunoscută decât la pronunțare sau chiar după redactarea hotărârii.

În ceea ce privește *esența* expertizei, adică problema particularităților care dau acestui mijloc de probă o configurație specifică, proprie, se consideră în primul rând că însăși împrejurarea în care se dispune administrarea acestui mijloc de probă îi este specifică. Într-adevăr, nu în toate cauzele care urmează a fi soluționate de organele judiciare se efectuează expertize, ci numai în acelea în care lămurirea exactă a împrejurărilor de fapt reclamă cunoștințe deosebite în domeniul științei, tehnicii sau artei⁵.

Observăm că în cazul acestei probe, comparativ cu celelalte mijloace de probă, legiuitorul omite să arate un criteriu de apreciere a *forței doveditoare* a probei, prin natura sa tehnică se științifice. Concluziile din raportul de expertiză constituie numai elemente de convingere lăsate la libera apreciere a judecătorului ca, de altfel, sit celelalte mijloace de probă.

Pentru a se putea exercita însă controlul judiciar, indiferent că primești sau nu concluziile expertului, este necesar ca soluția instanței în această privință să fie motivată, mai ales atunci când, ajungând la alte concluzii pe baza celorlalte probe administrate în cauză, instanța înlătură raportul de expertiză ca fiind neconvingător sau îl reține, deși una din părți a cerut înlăturarea lui. De asemenea, sunt totuși și unele situații în care expertiza nu poate fi înlăturată decât printr-un alt mijloc de probă de o valoare științifică egală.

Când s-au administrat în aceeași pricină două expertize ale căror concluzii sunt contradictorii, instanța, motivat, va accepta una din ele și o va înlătura pe cealaltă sau le va înlătura pe amândouă și va recurge la alte mijloace de probă, având chiar posibilitatea de a admite o nouă expertiză; se consideră că, în cazul expertizelor medico-legale, dacă acestea sunt contradictorii, instanța este dator să le supună spre avizare comisiei superioare medico-legale, iar nu să își însușească una dintre ele fără sesizarea respectivă⁶.

Instanța este legată însă de constatările de fapt ale experților trecute în raportul de expertiză, precum data raportului, indicarea cercetărilor făcute în prezența părților, a susținerilor acestora etc. Aceste mențiuni cuprinse în raportul de expertiză fac dovada până la declararea falsului, deci, pentru combaterea lor este necesară înscrierea în fals, deoarece experții lucrează în calitate de delegați ai instanței, iar raportul de expertiză are natura juridică a unui *înscriș autentic*⁷.

⁵ M. C. Breahnă, Aspecte generale privind expertiza judiciară în procesul civil, Studii Juridice de Drept Privat, <http://www.bs-partners.ro/sitedocs/Expertiza%20judiciara.pdf>.

⁶ G. Boroi, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, Ed. Hamangiu, București 2016, p. 782.

⁷ Ibidem.

3. Administrarea expertizei ca mijloc de probă

Administrarea expertizei constituie un proces complex, în cadrul căruia momentul dispunerii efectuării ei nu este decât începutul. Momentul dispunerii efectuării expertizei este nevoie a fi foarte atent condus și supravegheat. Dispunerea efectuării expertizei este urmată de o serie de alte operații care se finalizează cu depunerea și aprecierea raportului de expertiză. Toate aceste operații nu sunt lăsate la voia întâmplării, fiind reglementate de lege, organul judiciar având sarcina să desfășoare un rol activ în diferitele etape. Aceasta nu înseamnă însă că libertatea tehnică sau științifică a expertului sau drepturile părților ar suferi îngrădiri.

Ținând seama de drepturile expertului și ale părților, organul judiciar are misiunea numai să observe și să îndrume întreaga operație de administrare a expertizei pentru ca totul să se desfășoare conform prevederilor legii, în vederea obținerii unor concluzii obiective și corect fundamentate din punct de vedere al specialității. Administrarea expertizei comportă deci o serie de activități care se desfășoară potrivit normelor cuprinse în C. pr. civ., completate cu prevederile din legile speciale⁸.

4. Expertiza și legături în drept cu alte ramuri/subramuri ale dreptului privat

Este de observat faptul că expertiza, ca mijloc de probă, are o incidență mai mare în materie civilă, fiind reglementată prin art. 330-340 C. pr. civ., având în completare și corelație dispozițiile O.G. nr. 2/2000 - legea specială în acest domeniu.

Ea este în mod expres precizată, dar se află și în interdependență cu alte instituții din noul Cod. pr. civ. și alte ramuri/subramuri ale dreptului privat:

- Expertiza dispusă de executorul judecătoresc, efectuată în cadrul executării silite, se desfășoare în condițiile anume prevăzute de lege, dispozițiile privitoare la incompatibilitate sit recuzare fiind aplicate corespunzător [art. 644 alin. (1) pct. 8 și alin. (2) C. pr. civ.];

- Evaluarea bunurilor sechestrate [art. 758 alin. (1) C. pr. civ.] când cu ocazia aplicării sechestrului, executorul judecătoresc este obligat să identifice și să evalueze bunurile sechestrate, în afară de cazurile în care aceasta nu este cu putință (la valoarea lor de circulație, raportată la prețurile medii de piață din localitatea respectivă etc.).

Dacă în legătură cu unul sau mai multe din elementele structurale ale unui raport juridic civil vor apărea unul sau mai multe elemente de extraneitate (elemente străine, cum ar fi cetățenia ori naționalitatea străină a uneia dintre părți, locul încheierii actului fiind situat în altă țară sau dacă un anumit bun imobil la care se referă raportul juridic civil respectiv se află situat în altă țară decât cea de care

⁸ M. C. Breahnă, Aspecte generale privind expertiza judiciară în procesul civil, Studii Juridice de Drept Privat.

aparține autoritatea care examinează actul etc.), raportul juridic respectiv va putea fi calificat ca fiind unul de drept internațional privat, ramură de drept care are ca obiect principal al reglementărilor sale soluționarea conflictelor de legi în spațiu, a conflictelor mobile de legi în timp și spațiu etc.

În sensul celor arătate anterior sunt relevante dispozițiile art. 2557 alin. (2) C. pr. civ., conform cărora în înțelesul prezentei cărți, raporturile de drept internațional privat sunt raporturile civile, comerciale, precum și alte raporturi de drept privat cu element de extraneitate⁹.

Precizăm astfel faptul că reglementări vizând expertiza ca mijloc de probă se regăsesc sau pot interveni, după caz, în C. pro. civ. și în Cartea a VII-a Procesul internațional civil, Titlul II Legea aplicabilă în procesul civil internațional, Cap. II Legea aplicabilă în materie procedurală, art. 1091 alin. (1)-(5), dar și în Titlul III Eficacitatea hotărârilor străine, Cap. II Executarea hotărârilor străine, art. 1103 și urm. (exemplu: plata onorariului pentru expert).

II. Reglementări de interes procesual privind expertiza tehnică

1. Admisibilitatea expertizei

Expertiza reprezintă un mijloc de dovadă la care instanța sau părțile pot recurge atunci când pentru lămurirea unor împrejurări de fapt sunt necesare cunoștinței de specialitate dintr-un anumit domeniu de activitate¹⁰.

Problema *admisibilității* expertizei ca mijloc de probă se poate pune sub un dublu aspect: în primul rând, admisibilitatea sa în principiu *ca mijloc de probă*, iar în al doilea rând, admisibilitatea sa *în raport de cazul concret* în care se ridică chestiunea efectuării unei expertize¹¹:

Sub primul aspect, admisibilitatea expertizei vizează de fapt legalitatea acesteia, adică dacă ea este sau nu unul dintre mijloacele de probă prevăzute de lege, iar din examinarea C. pr. civ. rezultă că expertiza este unul din mijloacele legale de dovadă în procesul civil, dar însuși legiuitorul impune anumite restricții cu caracter general în folosirea expertizei. Astfel, ea nu poate fi admisă decât *pentru lămurirea unor împrejurări de fapt*, și mai mult decât atât, a acelor împrejurări de fapt pentru a căror lămurire *instanța consideră necesar să cunoască părerea unor specialiști-experti*. Așadar dacă sunt îndeplinite aceste condiții, expertiza poate fi considerată ca *mijloc de probă legal, admisibil* în principiu în orice cauză civilă.

⁹ T. Prescure, R. Matefi, Drept civil. Partea generală, persoanele. Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 23.

¹⁰ I. Leș, Noul cod de procedura civilă. Comentariu pe articole art. 1-1133, Ed.C.H.Beck, București, 2013, p. 466

¹¹ M. C. Breahnă, Aspecte generale privind expertiza judiciară în procesul civil, Studii Juridice de Drept Privat.

Sub cel de-al doilea aspect, se pune problema admisibilității expertizei în mod concret, într-un caz anume. Organul judiciar va trebui, înainte de a încuviința efectuarea unei expertize, să examineze pe lângă admisibilitate și *concludența* ei. Expertiza este concludentă dacă se constată că poartă asupra unor împrejurări sau fapte a căror lămurire este de natură să ajute organul judiciar la rezolvarea cauzei.

Dacă o probă legală a fost cerută în termen, dacă este concludentă și dacă nu urmărește tergiversarea cauzei, ea este admisibilă, iar admiterea sau dispunerea expertizei este în principiu facultativă. Organul judiciar fiind liber să aprecieze dacă în cauza respectivă este admisibilă și concludentă o anume expertiză sau alta ori nici una, va dispune efectuarea unei expertize dacă apreciază că acest lucru este necesar.

Există însă situații în care nu se mai poate discuta despre dreptul organului judiciar de a aprecia asupra admisibilității și concludentei expertizei, deoarece legiuitorul, în cazuri bine determinate, a făcut el însuși această apreciere *in concerto*, prevăzând cazuri de expertiză obligatorie¹².

Există așadar și situații în care expertiza este obligatorie sub sancțiunea nulității hotărârii, printre care enumerăm exemplificativ:

- expertiza pentru stabilirea valorii aportului în natură, atunci când se înființează o societate cu răspundere limitată cu unic asociat (art. 13 alin. 3 din Legea 31/1990);
- expertiza pentru evaluarea aportului în natură, avantajele rezervate fondatorilor, operațiunilor încheiate de fondatori în contul societății pe acțiuni ce se constituie și pe care aceasta urmează să le ia asupra sa (art. 26 și art.3 8 alin. 1 din Legea nr. 31/1990).

2. Aspecte importante de interes procesual privind expertiza din C. pr. civ. și C. civ.

În cele ce urmează vor fi prezentate aspecte importante de interes procesual privind expertiza ca mijloc de probă, mai frecventă în materie civilă, urmată de corelații cu legea specială.

- *Propunerea expertizei* se face de către părți prin cererea de chemare în judecată sau prin întâmpinare ori de către instanță din oficiu. Deoarece legea de la momentul începerii procesului guvernează și procedura de administrare a expertizei, sunt aplicabile raportat la acel moment, după caz, reglementările C. pr. civ. actual sau anterior (art. 6 C. civ.).

- *Raportul de expertiză* este de regulă un raport scris. Când sunt mai mulți experți cu păreri deosebite lucrarea trebuie să cuprindă părerea motivată a fiecăruia.

¹² M. C. Breahnă, Aspecte generale privind expertiza judiciară în procesul civil, Studii Juridice de Drept Privat, <http://www.bs-partners.ro/sitedocs/Expertiza%20judiciara.pdf>.

Raportul de expertiză are un conținut reglementat¹³ și cuprinde:

a) partea introductivă, în care se menționează organul care a dispus efectuarea expertizei, data la care s-a dispus depunerea acesteia, numele și prenumele expertului sau ale experților, specialitatea acestuia/acestora, data întocmirii și finalizării raportului de expertiză, obiectul acesteia și întrebările la care expertul sau experții urmează să răspundă, bibliografia pe baza căreia expertiza a fost efectuată și dacă părțile care au participat la aceasta au dat explicații în cursul lucrărilor la care au fost convocate;

b) descrierea operațiunilor de efectuare a expertizei, obiecțiile sau explicațiile părților, precum și analiza acestor obiecții ori explicații pe baza celor constatate de expert sau de specialist;

c) concluziile, care cuprind răspunsurile la întrebările puse și părerea expertului sau a specialistului asupra obiectului expertizei.

Raportul este un act de procedură și, ca atare, el trebuie făcut sub sancțiunea nulității: să aibă un conținut corespunzător (să cuprindă, după caz, dovada citării părților, anumite avize, documente etc.); să fie motivat, să fi fost elaborat de persoana numită ca expert; să cuprindă lămuririle părților, dacă acestora li s-au cerut; să se finalizeze printr-o concluzie; când sunt mai mulți experți cu păreri deosebite, să cuprindă părerea motivată a fiecăruia.

- Dacă una dintre părți opune rezistență sau împiedică în orice alt mod efectuarea lucrării (art. 335 C. pr. civ.), instanța va putea socoti ca dovedite afirmațiile făcute de partea adversă cu privire la împrejurarea de fapt care face obiectul lucrării, în contextul administrării celorlalte probe¹⁴. Referitor la *prudența necesară* în aplicarea unor astfel de texte legale [art. 335 alin. (3)], fosta instanță supremă recomanda, într-o decizie de îndrumare, că atunci când este posibilă administrarea altor probe, instanțele să nu socotească refuzul de a răspunde ori de a se prezenta la interogatoriu ca dovadă deplină, ci mai degrabă ca început de dovadă. Mecanismul fiind similar și în ipoteza evocată de art. 335 alin. (3) C. pr. civ., o astfel de dezlegare rămâne valabilă și în ambianța noilor reglementări, rolul judecătorului nefiind acela de a pronunța o hotărâre precumpănitor sancționatorie, ci una care să corespundă

¹³ Art. 21 din Ordonanța Guvernului nr. 2/2000 privind organizarea activității de expertiză tehnică, judiciară și extrajudiciară, aprobată prin Legea nr. 156/2002.

¹⁴ Legiuitorul oferă, așadar, dezlegare unor probleme întâlnite adesea în practică, prin introducerea unei sancțiuni specifice, care are aptitudinea de a se dovedi mai eficientă decât cea a amenzii judiciare. Partea finală a art. 335 alin. (3) conține însă o precizare importantă, atrăgându-se atenția judecătorului că hotărârea nu va putea fi dată exclusiv pe baza interpretării atitudinii părții, aceasta trebuind să fie coroborată cu celelalte dovezi administrate în cauză. Este esențial ca în contextul administrării tuturor probelor, în final, judecătorul să-și poată forma convingerea sinceră că soluția prefigurată reflectă adevărul. O dispoziție asemănătoare, însă pentru o altă situație, este înscrisă în art. 225 C. pr. civ. 1865, potrivit căruia „dacă partea, fără motive temeinice, refuză să răspundă la interogatoriu sau nu se înfățișează, instanța poate socoti aceste împrejurări ca o mărturie deplină sau numai ca un început de dovadă în folosul părții potrivnice”, [http://www.inm-lex.ro/C.PR.CIV./doc/Brosura%20NCPC.pdf](http://www.inm-lex.ro/C.PR.CIV./doc/Brosura%20NCP.pdf), p. 53.

adevărului. Alin. (5) al art. 335 C. pr. civ. conferă judecătorului posibilitatea ca, în mod excepțional, în momentul în care aflarea adevărului în cauză este indisolubil legată de efectuarea probei cu expertiza tehnică, să autorizeze folosirea forței publice în vederea efectuării expertizei¹⁵.

- *Judecata apelului. Probele. În cazul probei cu expertiză trebuie discutată semnificația neformulării de obiecțiuni la prima instanță.* În acest scop, distingem între două categorii de motive care pot fi invocate în cadrul obiecțiunilor:

a) motive formale (nulitatea expertizei). Acestea se acoperă prin neinvocare, conform art. 178 alin. (3) C. pr. civ.; interesante sunt și prevederile alin. (4) ale aceluiași articol, conform cărora partea interesată poate renunța, expres sau tacit, la dreptul de a invoca nulitatea relativă. Așadar, în cazul neinvocării *in limine litis* a neregularităților raportului de expertiză, de natură să atragă nulitatea acestora, se impune concluzia că partea interesată a renunțat tacit la acestea, de unde rezultă că ea nu le mai poate opune pentru prima oară în apel.

b) motive de fond, care privesc însăși temeinicia expertizei. Chiar și în acest caz, neformularea obiecțiunilor ar putea avea aceeași semnificație, a renunțării la dreptul de critică față de cuprinsul raportului de expertiză, față de prevederile art. 338 alin. (2) C. pr. civ., conform cărora o nouă expertiză va trebui cerută motivat, sub sancțiunea decăderii, la primul termen după depunerea raportului, iar dacă s-au formulat obiecțiuni, la termenul imediat următor depunerii răspunsului la obiecțiuni ori, după caz, a raportului suplimentar. Art. 338 alin. (2) C. pr. civ. nu poate fi privit ca neavând nicio semnificație în faza procesuală a apelului. Astfel, trebuie distins între situația în care o probă nesolicitată în fața primei instanțe este cerută pentru prima oară în apel, ceea ce legea îngăduie [înlăturând implicit decăderea care intervine la prima instanță, potrivit art. 254 alin. (1) C. pr. civ.], și situația în care se cere refacerea unei probe deja administrate, pe motiv că aceasta este necorespunzătoare; carențele expertizei administrate la prima instanță trebuie invocate în condițiile art. 338 alin. (2) C. pr. civ. și nu pot fi invocate pentru prima oară direct în apel. Posibilitatea instanței de apel de apreciere suverană a probelor a fost consacrată și în jurisprudență și, în același sens, s-a învederat că legiuitorul a suprimat art. 304 pct. 11 C. pr. civ. 1865, care permitea cenzurarea aprecierii eronate a probelor administrate, de unde rezultă că modul în care procedează instanța de apel în privința încuviințării probelor nu mai poate fi supus controlului instanței de recurs¹⁶.

- *Motivele contestației privind tergiversarea procesului.* De exemplu, instanța trebuie să aplice, în condițiile art. 187 C. pr. civ., amenda judiciară pentru refuzul expertului de a primi lucrarea sau nedepunerea lucrării în mod nejustificat la termenul fixat ori refuzul de a da lămuririle cerute, pentru neluarea de către conducătorul unității în cadrul căreia urmează a se efectua o expertiză a măsurilor necesare pentru efectuarea

¹⁵ <http://www.inm-lex.ro/NCPC/doc/Brosura%20NCPC.pdf>, pp. 53-54.

¹⁶ <http://www.inm-lex.ro/NCPC/doc/Brosura%20NCPC.pdf>, pp. 162-163.

acesteia sau pentru efectuarea la timp a expertizei, neprezentarea unui înscris sau a unui bun de către cel care îl deține, la termenul fixat în acest scop de instanță, sau refuzul sau omisiunea unei autorități ori a altei persoane de a comunica, din motive imputabile ei, la cererea instanței și la termenul fixat în acest scop, datele care rezultă din actele și evidențele ei¹⁷.

- *Suspendarea judecării*. Astfel, pentru ipoteza în care instanța a pus cheltuielile administrării probei (ex.: expertiza) în sarcina ambelor părți, în cazul în care acestea nu depun la timp suma stabilită, urmează să se constate că nu se poate administra proba din motive imputabile, iar dacă aceste motive sunt imputabile și reclamantului, instanța urmează să suspende judecata, în temeiul art. 2361 C. pr. civ. (art. 1551 C. pr. civ. 1865). Din acest motiv, se recomandă ca aceste cheltuieli să fie puse (și) în sarcina reclamantului, acesta fiind primul interesat în soluționarea litigiului, și numai în situații de excepție să fie puse în sarcina pârâtului. O astfel de situație de excepție ar putea fi imaginată pentru ipoteza judecării cererii reconvenționale. În această situație, în caz de neplată nu se poate suspenda doar cererea reconvențională, întrucât suspendarea operează în bloc; mai întâi se va disjunge judecata cererii reconvenționale de cererea principală, urmând ca judecata cererii reconvenționale să fie suspendată în temeiul art. 2361 C. pr. civ.¹⁸

Efectuarea expertizei, ca mijloc de probă, are momente cheie astfel încât să îndeplinească următoarele beneficii esențiale: să aibă forță probantă și să nu intervină nulitatea, în lămurirea faptelor sau împrejurărilor cauzei, așa încât și să fie respectat dreptul la un proces echitabil.

3. Expertiza tehnică judiciară conform legii speciale O.G. nr. 2/2000

În cele ce urmează vor fi prezentate din legea specială (l.s.), pe scurt, aspecte procedurale și de administrare, reliefate privind expertiza ca mijloc de probă în corelație cu C. pr. civ.

Expertiza tehnică judiciară este obligatorie, aspect reglementat prin art. 14 al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 330 alin. (1)-(4) și art. 331 C. pr. civ. Efectuarea expertizei tehnice judiciare, dispusă de instanțele judecătorești, organele de urmărire penală, sau alte organe cu atribuții jurisdicționale, este obligatorie, ea neputând fi refuzată decât pentru motive temeinice.

Legea specială reglementează numirea/desemnarea și activitatea expertului în deplină corelație cu art. 17 și urm. ale O.G. nr. 2/2000, care este practic și momentul începerii expertizei, în Cap. III Reguli procedurale privind expertiza tehnică judiciară (trimiteri corespondente C. pr. civ.).

¹⁷ Idem, p. 234.

¹⁸ Idem, p. 48.

Numirea expertului care se face prin încheiere, conform art. 331 alin. (2) C. pr. civ., este în deplină corelație cu art. 17 din O.G. nr. 2/2000¹⁹. Art. 17 reglementează începerea și bunul mers al întocmirii expertizei în materie civilă, între care, actul prin care se dispune expertiza²⁰:

Adresa privind numirea expertului se comunică biroului local pentru expertize tehnice judiciare și expertului tehnic judiciar, după efectuarea plății în condițiile alin. (2), și cuprinde următoarele:

a) denumirea și datele de contact ale organului cu atribuții jurisdicționale care a dispus numirea;

b) numărul și obiectul dosarului în care a fost dispusă efectuarea expertizei tehnice judiciare;

c) numele sau, după caz, denumirea părților din dosar și datele de contact ale acestora: domiciliul sau, după caz, sediul acestora, precum și numărul de telefon, numărul de fax și adresa de e-mail, dacă acestea sunt cunoscute;

d) numărul și data încheierii sau ordonanței prin care a fost numit expertul;

e) obiectivele expertizei tehnice judiciare dispuse la care trebuie să răspundă expertul;

f) termenul stabilit pentru depunerea raportului de expertiză;

g) suma stabilită cu titlu de onorariu provizoriu;

h) suma stabilită cu titlu de cheltuieli provizorii;

i) mențiunea că sumele provizorii, stabilite cu titlu de onorariu provizoriu și cheltuieli provizorii, au fost plătite în contul biroului local pentru expertize tehnice judiciare.

Expertul consilier parte este reglementat prin art. 18 al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 330 alin. (5) C. pr. civ. Astfel partea interesată are dreptul să solicite un expert tehnic judiciar sau un specialist, nominalizat de aceasta și încuviințat de organul judiciar care a dispus efectuarea expertizei, în calitate de consilier al părții, din categoria expert sau specialist (ce întrunesc condițiile prevăzute de O.G. nr. 2/2000). Acesta trebuie să dețină *aceeași specializare* cu cea a expertului tehnic judiciar numit de organul judiciar, iar dacă acest lucru nu este posibil, se va avea în vedere ca specializarea să fie înrudită și să aparțină aceluiași domeniu. Onorariul este stabilit

¹⁹ G.C.Frențiu și D.L.Băldean, *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat*, Ed.Hamangiu, 2013, p. 547.

²⁰ Organul îndreptățit să dispună efectuarea expertizei judiciare numește expertul sau, după caz, specialistul, indică în scris, prin încheiere sau prin ordonanță, obiectul expertizei și întrebările la care trebuie să răspundă acesta, stabilește data depunerii raportului de expertiză, fixează onorariul provizoriu, avansul pentru cheltuielile de deplasare, atunci când este cazul, și comunică biroului local pentru expertize tehnice judiciare numele persoanei desemnate să efectueze expertiza. La termenul la care a avut loc numirea expertului, organul cu atribuții jurisdicționale care a dispus efectuarea expertizei înștiințează partea despre suma ce trebuie avansată pentru expertiza dispusă în contul biroului local pentru expertize tehnice judiciare și îi pune în vedere să plătească această sumă în termen de 5 zile de la înștiințare.

de parte și de consilierul parte, de comun acord, în temeiul raporturilor contractuale dintre aceștia, și este plătit acestuia de către partea care l-a nominalizat. Un exemplar original al documentului care face dovada relațiilor contractuale și a sumelor datorate acestuia va fi depus la dosarul cauzei cu cel puțin 5 zile înainte de termenul stabilit pentru depunerea raportului de către expertul tehnic judiciar sau specialistul numit.

Cheltuielile de transport, de cazare și de plata a diurnei sunt reglementate prin art. 19 al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 339 alin. (3) C. pr. civ. În cazul în care pentru efectuarea expertizei dispuse expertul trebuie să se deplaseze în altă localitate decât cea în care domiciliază, acesta are dreptul la cheltuielile făcute pentru transport, cazare cât și la plata diurnei potrivit dispozițiilor care reglementează aceste drepturi pentru salariații din instituțiile publice. Raportat la acestea în continuare vom prezenta apariția recentă a unor clarificări.

Onorariul provizoriu și avansul pentru cheltuielile de deplasare se depun în termen de 5 zile de la numirea expertului și sunt reglementate prin art. 20 al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 331 alin. (2) și art. 262 alin. (3) C. pr. civ. Suma stabilită drept onorariu provizoriu și avansul pentru cheltuielile de deplasare, atunci când este cazul, se depun în termen legal de 5 zile de la numirea expertului, de către partea la cererea căreia s-a încuviințat efectuarea expertizei, sub sancțiunea decăderii din dreptul de a fi administrată proba. Plata se face în contul special al biroului local pentru expertize judiciare tehnice și contabile, deschis în acest scop.

Raportul de expertiză are un conținut reglementat prin art. 21 al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 336 C. pr. civ.

Lipsa elementelor obligatorii ale raportului de expertiză duce la nulitatea actului, iar un caz frecvent este cel referitor la lipsa dovezilor de citare a părților (art. 335 alin. 1), ce trebuie anexate la raportul de expertiză.

Depunerea raportului se face la organul cu atribuții jurisdicționale care a încuviințat expertiza și este reglementată prin art. 22 al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 336 alin. (1) și art. 339 C. pr. civ. Raportul de expertiză (sau suplimentul la raportul de expertiză), însoțit de nota de evaluare a onorariului și, dacă este cazul, de decontul cheltuielilor ocazionate de efectuarea expertizei și în strânsă legătură cu aceasta se depune la organul cu atribuții jurisdicționale care a încuviințat expertiza. La termenul la care se pronunță asupra raportului de expertiză (sau suplimentului la raport), organul cu atribuții jurisdicționale care a dispus efectuarea expertizei se pronunță și asupra sumei definitive solicitate de către expert, înștiințând biroul local pentru expertize judiciare (B.L.E.J.) despre suma definitivă aprobată la plată expertului și la același termen înștiințează partea despre suma rămasă de plată și pune în vedere acesteia să efectueze plata în contul biroului local pentru expertize tehnice judiciare în termen de 5 zile de la înștiințare.

Înlocuirea expertul din motive imputabile este reglementată prin art. 22¹ al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 338 C. pr. civ. Dacă expertul tehnic judiciar numit este

înlocuit din motive imputabile acestuia, în procesul civil, instanța poate dispune, odată cu înlocuirea, și restituirea în contul biroului local pentru expertize tehnice judiciare, în tot sau în parte și în termen de 30 de zile, a sumelor primite pentru activitatea de expertiză tehnică judiciară efectuată în cauza respectivă, nerestituirea constituind abatere disciplinară.

Onorariul definitiv pentru expertiză este reglementat prin art. 23 al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 331 alin. (2) și alin. (3) C. pr. civ. Onorariul definitiv pentru expertiza tehnică judiciară se stabilește de organul care a dispus expertiza, în funcție de complexitatea ei, de volumul de lucru depus și de gradul profesional ori științific al expertului sau al specialistului. Plata onorariului și a cheltuielilor solicitate prin decont, convenite expertului tehnic judiciar numit de către instanțele judecătorești sau alte organe cu atribuții jurisdicționale în condițiile art. 17 al O.G. nr. 2/2000 pentru efectuarea expertizei se efectuează numai prin B.L.E.J.

Amintim aici și faptul că dispozițiile mai sus reglementate (art. 15-23 ale O.G. nr. 2/2000) se aplică și în cazul expertizei contabile judiciare care poate fi efectuată numai de experți contabili atestați în condițiile legii. Expertiza judiciară reglementată prin O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 331-340 C. pr. civ., pentru procedura privind plata onorariilor experților judiciari de către birourile locale pentru expertize judiciare tehnice și contabile din cadrul tribunalelor, are o recentă detaliere a metodologiei (indicată mai jos la pct. 5 nouăți).

Drepturile experților cu privire la cei care sunt salariați sunt reglementate prin art. 16 al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 331 C. pr. civ. Experții tehnici judiciari care au calitatea de salariați au dreptul la concediu fără plată pe timpul necesar pentru efectuarea expertizelor tehnice judiciare care le-au fost încredințate. Ei beneficiază în această perioadă de toate drepturile convenite, potrivit legii, altele decât cele salariale.

Incompatibilitatea, suspendarea, încetarea calității de expert sunt reglementate prin art. 16¹ al O.G. nr. 2/2000 în corelație cu art. 331-332 C. pr. civ. Calitatea de expert tehnic judiciar se suspendă pentru motive temeinice, însă și în caz de incompatibilitate a acestuia, potrivit legii. Suspendarea, respectiv încetarea suspendării calității de expert tehnic judiciar se poate dispune de către Biroul Central pentru Expertize Tehnice Judiciare (B.C.E.T.), la cererea motivată a expertului sau din oficiu, motivat. Prevederile mai sus amintite se aplică în mod corespunzător și specialiștilor.

Reținerea unei cote de 10% pentru expertiza tehnică (nu și pentru cea contabilă) este reglementată prin art. 25 al O.G. nr. 2/2000. B.L.E.J. tehnice și contabile vor reține o cotă de 10% din onorariul stabilit pentru expertiza tehnică judiciară, pe care o vor vira lunar în contul Ministerului Justiției - Biroul central pentru expertize tehnice judiciare. Cota de 10% reținută pentru expertiza tehnică se constituie și se utilizează, prin derogare de la alte dispoziții legale, la dispoziția Ministerului Justiției ca fond

special²¹. Calitatea și lipsa pregătirii în domeniul juridic a experților judiciari a fost semnalată, fără efect încă, prin Ghidul informativ al Ministerului Justiției încă din anul 2010.

4. Pentru efecte favorabile în efectuarea expertizei tehnice judiciare - „obiecțiunile”

După cum am menționat în articolul nr. 12/2024 al revistei, observând efectele și acumularea de probleme afectând negativ activitatea instanțelor, fiind cunoscute și semnalate la nivelul instanțelor în mod constant solicitări din partea experților de discutare/clarificare a problemelor din activitatea de expertiză tehnică judiciară, este în curs de organizare o analiză a situației prin întâlniri și discuții între experții judiciari și reprezentanții avocaților²².

În mod constant și notoriu, în numeroase cazuri nu se țin cont, la numirea experților, de modul de stabilire a obiectivelor și nici a onorariului provizoriu, apoi al celui definitiv, nefiind actualizate cu rata inflației, lipsind plata sau a dovezile de plată etc. Or este evidentă nevoia respectării prevederilor corespunzătoare care se regăsesc în art. 32 și ale art. 33 din O.G. nr. 2/2000, cu accent pe „justificarea cotei de 10% din onorariul stabilit”, enorm quantum financiar (însurat).

Precizăm, aspect notoriu de altfel, că plata expertizelor judiciare se derulează cu dificultate și în timp extrem de lung (cel mai adesea de ordinul anilor), care între altele este afectată de deficiențe majore și în privința evaluării efortului depus și a calității expertizei (fiind făcută fără competență sau opinia unui expert omolog).

²¹ Acest fond este precizat în legea speciala pentru:

a) cheltuieli privind organizarea, funcționarea, coordonarea, îndrumarea și controlul activității de expertiză tehnică judiciară;

b) organizarea examenului de expert tehnic judiciar și testarea specialiștilor;

c) organizarea și desfășurarea activității de perfecționare a pregătirii de specialitate a experților tehnici judiciari și a specialiștilor prin cursuri, consfătuiri și simpozioane;

d) dotări cu mijloace de transport, echipament de tehnică de calcul și programe, mobilier de birou, aparate de telecomunicații fixe și mobile, birotică și alte dotări necesare pentru desfășurarea activității, precum și pentru întreținere, reparații și plata eventualelor abonamente.

Din păcate, din acest fond, de peste 25 de ani nu a mai fost alocată nicio sumă pentru pregătirea de specialitate a experților tehnici judiciari și a specialiștilor, iar pentru celelalte scopuri mai sus enumerate sumele alocate rezultă a fi infime față de cele percepute.

e) cheltuieli cu bunuri și servicii și cheltuieli de investiții aferente Ministerului Justiției și instanțelor judecătorești, prin derogare de la prevederile art. 10 alin. (2) din Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, cu modificările și completările ulterioare, și se stabilesc prin ordin al ministrului justiției.

Modul de utilizare a sumelor reprezentând cota de 10% percepută precum și detalierea cheltuielilor mai sus arătate în art. 25 alin. (4) se vor stabili prin ordin al ministrului justiției. Disponibilitățile rămase se vor reporta în anul următor pentru a fi cheltuite cu aceeași destinație. Evidența contabilă a sumelor de mai sus, precum și verificarea respectării destinației acestora revine compartimentelor financiar-contabile din cadrul tribunalelor și din cadrul Ministerului Justiției.

²² La nivelul Tribunalului Brașov, din adresa asumată de experți, nr. 106/62/14.01.2025.

Or ulterior pe parcursul procesului, față de obiectivele expertizei, în situația admiterii de obiecțiuni (cel mai adesea „în bloc” sau fără o reală discutare etc.) sau a formulării acestora chiar din oficiu (adesea în număr mare), se constată foarte frecvent o totală lipsă a confirmării existenței ca fiind reale obiecțiuni și doar uneori și în foarte mică parte. Sub pretenția de a fi obiecțiuni, acestea apar însă ca reale completări sau suplimente la expertiză. O reală cercetare a dosarului cauzei și dacă se impune nevoia unei reale modificări a concluziilor și procedarea la refacerea lucrării²³ se poate dovedi abia în căile de atac (și foarte rar în caz de apel sau recurs formulat de expertul/experti cauzei).

Realizând o reală analiză a obiecțiunilor se constată faptul că acestea vizează doar o parte din expertiză ori chiar doar parte dintr-un obiectiv. Incidentul este faptul că partea care a formulat obiecțiuni ar fi constatat unele neconcordanțe (privind rezultatul măsurătorilor, alegerea metodologiei de evaluare etc.). Astfel sunt formulate obiecțiuni și este prezentat un punct de vedere sub forma unor note sau liste cu nemulțumiri (cel mai adesea nesistematizate, fără referire punctuală la obiective etc. spre „maximizarea satisfacției” părții reprezentate).

Astfel devin evidente, în primul rând, *nevoia de a exista competență în privința efectuării expertizei tehnice judiciare în specialitate*, pentru a fi posibilă minima înțelegere a acesteia, cât și nelimitativ, următoarele lămuriri privind admiterea obiecțiunilor:

i) Față de admiterea de obiecțiuni/opinii formulate nejustificat, sumar sau dimpotrivă exagerat (aspectele vizate țin de competență), suntem nevoiți să îl cităm, cu privire la cerințele pentru expertiză, pe reputatul jurist prof. univ. dr. G. Boroi, care arată: „Expertiza poate fi definită ca fiind activitatea de cercetare a unor împrejurări de fapt în legătură cu obiectul litigiului, ce necesită cunoștințe de specialitate, activitate desfășurată de către un specialist, numit expert, care este desemnat de instanța de judecată”²⁴.

ii) Privind lămurirea raportului, prof. univ. dr. G. Boroi mai arată următoarele: „Lămurirea raportului de expertiză, cunoscută la nivel procedural și ca obiecțiuni la raport [terminologia legală folosește noțiunea de «obiecțiuni» numai în dispozițiile art. 338 alin. (2) C. pr. civ.] vizează întotdeauna²⁵:

a) *aspectele rămase nelămurite sau insuficient lămurite prin expertiză în raport cu obiectivele stabilite; sau*

b) *dacă există contradicții între părerile experților (...)*”.

Așadar există o nevoie primordială de a deține *cunoștințe de specialitate*, fără de care nu este posibilă realizarea, întocmirea cât și înțelegerea în mod corespunzător a unei expertize tehnice judiciare sau a unei/unor părți componente, din punct de vedere al

²³ Iar în caz de expertiză în specializarea topografie, cadastru și geodezie, chiar să se depună sau redepună „formatul” necesar avizării acesteia de către OCPI/ANCPI (a se vedea și recente modificări normative în materie din anul 2023).

²⁴ G. Boroi, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, Ed. Hamangiu, București 2016, p. 781.

²⁵ Idem, p. 796.

calității persoanei care este un profesionist (ce a dobândit dreptul de exercitare a calității de expert tehnic judiciar conform reglementării legii speciale O.G. nr. 2/2000 și reglementărilor privind specializarea). Or exercitarea oricărei activități de către o persoană fizică sau juridică ce nu are *calitate* constituie infracțiune și se pedepsește potrivit legii penale. Altfel spus exercitarea, fără drept, a unei profesii sau activități pentru care legea cere autorizație ori exercitarea acestora în alte condiții decât cele legale nu este licită.

Astfel este nevoie și de o cunoaștere efectivă, o percepere directă și nemijlocită a situației, a stării tehnice (ex.: identificarea proprietății, stabilirea valorii etc.) dar și o cunoaștere și înțelegere *calificată* a materiei în specializare (ex.: topografie, evaluare etc.), respectiv o participare efectivă la expertiză cu realizarea și întocmirea în mod corespunzător, cu *asumarea punctului de vedere din obiecțiuni*, de către expertul omolog (un nivel de competență reală).

Fără *competență* în expertiza tehnică și *fără un punct de vedere asumat al unui expert omolog*, obiecțiunile sunt doar simple aprecieri, fără nicio argumentație profesională reală, uneori făcute și cu rea-credință de către părți prin avocați doar pentru a convinge instanța, spre a se admite obiecțiuni ori a se solicita/ajunge la o completare a expertizei sau doar o tergiversare.

5. Noutăți în efectuarea expertizei tehnice judiciare

Ordinul nr. 2.827/C/2024 al ministrului justiției pentru aprobarea procedurii privind plata onorariilor experților judiciari de către birourile locale pentru expertize judiciare tehnice și contabile din cadrul tribunalelor²⁶, recent apărut, este o reglementare sperăm de simplificare. Aceasta are în vedere notorietatea diminuării, reducerii nejustificate a sumelor de plată și chiar a neplății expertizelor cât și gradul accentuat de birocratizare (nevoia de a fi prezentate de către expert în mod excesiv, justificări pentru plata muncii, dovada achitării obligațiilor pentru demararea expertizei sau după finalizare, care ori nu se regăsesc în dosare ori chiar nici în evidențele serviciului economic: chitanțe, extrase de cont, ordine de plată). Se subliniază în acest recent ordin care sunt pașii și formularistica necesară inclusiv privind *cheltuielile de transport, de cazare și de plată a diurnei*. Acestea apar în cazul în care pentru efectuarea expertizei dispuse, expertul trebuie să se deplaseze în altă localitate decât cea în care domiciliază. Chestiunea este sensibilă, asupra ei fiind necesară o înțelegere mai atentă. Expertul are neîndoiește dreptul la cheltuielile făcute pentru transport, cazare cât și la plata diurnei potrivit dispozițiilor care reglementează aceste drepturi pentru salariații din instituțiile publice (mai ales că timpul alocat în asemenea situații trebuie cât mai judicios gestionat).

²⁶ Publicat în M. Of. nr. 2/03.01.2025.

III. Valoarea probatorie a expertizei

1. *Forța probantă a expertizei judiciare*

Am citat mai sus faptul că expertiza judiciară reprezintă un mijloc de dovadă la care instanța sau părțile pot recurge atunci când pentru lămurirea unor împrejurări de fapt sunt necesare cunoștințe de specialitate dintr-un anumit domeniu de activitate sau chiar mai multe, în cazul autorizării expertului în mai multe specializări, ceea ce asigură o mai bună expertiză.

Instanța considerând necesar să cunoască părerea unor specialiști va numi la cererea părților sau din oficiu unul sau trei experți, stabilind prin încheiere punctele asupra cărora ei urmează să se pronunțe cât și termenul în care trebuie să se efectueze expertiza. Instanța va dispune efectuarea expertizei dacă apreciază că acest lucru este necesar, existând și situații în care expertiza este obligatorie sub sancțiunea nulității hotărârii.

În situația în care instanța nu este lămurită prin expertiza făcută poate dispune o nouă expertiză sau doar completarea raportului cu un supliment. De asemenea și părțile pot solicita printr-o cerere de lămurire sau de completare formulată la primul termen de judecată ce urmează depunerii raportului de expertiză, lămurirea sau completarea raportului de expertiză.

Expertiza capătă forță probantă dacă nu există impedimente care să conducă la neprimirea sa ca atare, respectiv dacă: nu intervine nulitatea raportului de expertiză; nu se constată lipsa de concludență sau nepertinența acesteia; ori dacă intervine inutilitatea probei, aspecte ce trebuie argumentate în fapt și în drept fiind supuse dezbaterii în discuția contradictorie a părților toate elementele privind forța probantă.

2. *Forța probantă a expertizei extrajudiciare*

Din interpretarea simplistă a dispozițiilor legale ar părea să rezulte că expertiza extrajudiciară nu poate avea forță probantă în procesul civil. Este de apreciat însă că, în raport cu un alt principiu ce guvernează procesul civil, respectiv principiul rolului judecătorului în aflarea adevărului (art. 22 din C. pr. civ.), expertiza extrajudiciară trebuie să aibă aceeași forță probantă ca și expertiza judiciară, dacă nu există impedimente care să conducă la neprimirea sa ca atare (nulitatea raportului de expertiză, neconcludența sau nepertinența acesteia, inutilitatea probei -argumentate în fapt și în drept).

Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 130/19.02.2008²⁷, fiind sesizată cu o excepție de neconstituționalitate a dispozițiilor cuprinse în art. 4 alin. (5) din Titlul XIII al Legii nr. 247/2005 („Accelerarea judecăților în materia restituirii

²⁷ Publicată în M. Of. nr. 172/06.03.2008.

proprietăților funciare”) cu referire și la art. 201-214 din vechiul Cod de procedură civilă, pentru contrarietatea acestor dispoziții din legea specială cu art. 21 alin. (3) și art. 24 din Constituție, a statuat că dispozițiile reclamate²⁸, vechile dispoziții procedurale conferă expertizelor extrajudiciare valoare probantă egală cu cea a expertizelor judiciare, cu condiția efectuării acestora de către experți autorizați de Ministerul Justiției²⁹.

Limitarea dată de Curtea Constituțională numai cu privire la experții autorizați de Ministerul Justiției (perfect valabilă în raport cu obiectul excepției de neconstituționalitate) nu se justifică neapărat în raport cu noua reglementare din Noul Cod de procedură civilă, dar nici cu prevederile O.G. nr. 2/2000, de vreme ce instanței de judecată îi revine rolul de a pune în discuția contradictorie a părților atât legalitatea, cât și necesitatea, utilitatea, relevanța, concludența probei, iar nu în ultimul rând, posibilitatea părților de a formula obiecțiuni. Așa cum reține și Curtea Constituțională, de vreme ce dreptul la apărare al părților este garantat, iar instanța de judecată poate supune dezbaterii toate elementele privind forța probantă a unei expertize extrajudiciare, în principiu, este de apreciat că nu există suficiente argumente care să înlăture expertiza extrajudiciară din rândul probelor din procesul civil.

O atare concluzie se bazează și pe argumente ce țin de calitatea de specialiști ori experți autori de expertize extrajudiciare, pe prezumția de bună-credință ce guvernează procesul civil în ceea ce privește drepturile și îndatoririle părților în procesul civil, dar mai ales, pe necesitatea ca relațiile dintre oameni atât cele din cadrul unui proces judiciar, cât și cele din afara lui să se bazeze pe încredere și pe respect, premise absolut necesare pentru funcționarea unui stat de drept. Excluderea *de plano* a unei probe cu expertiza extrajudiciară, fie pe motive de nelegalitate, fie pe motive de netemeinicie a modului de întocmire sau de eliminare a forței sale probante, se îndepărtează de la principiul necesității aflării adevărului, astfel că dezideratul acestui principiu nu poate fi atins fără elementele de bază ale unei societăți civilizate, între care încrederea și respectul reciproc, apreciem noi, ocupă un rol primordial³⁰.

3. Verificarea expertizei în C. pr. civ. și legea specială

În C. pr. civ. și l.s. O.G. nr. 2/2000 nu sunt reglementări exprese privind verificarea expertizei, care astfel să-i asigure forță probantă.

²⁸ Art. 4 alin. (5) din Titlul XIII al Legii nr. 247/2005, reglementă: „Expertizele extrajudiciare prezentate de către părți în cadrul proceselor funciare au aceeași valoare probantă ca și expertizele ordonate de către instanța de judecată, cu condiția ca acestea să fie efectuate de experți autorizați de către Ministerul Justiției”.

²⁹ <https://www.universuljuridic.ro/forta-probanta-a-expertizei-extrajudiciare-in-procesul-civil/>.

³⁰ <https://www.universuljuridic.ro/forta-probanta-a-expertizei-extrajudiciare-in-procesul-civil/>.

Deși raportul este verificat și avizat de B.L.E.J. înainte de a fi predat organului judiciar care a dispus efectuarea lucrării, acest aviz este unul formal (în fapt o înregistrare) și nu acordă concluziilor o forță probantă absolută.

La depunerea expertizei, este necesară *verificarea imediată* în ceea ce privește îndeplinirea integrală a comenzii de expertiză, caracterul concludent și inteligibilitatea acesteia. În cazul constatării de deficiențe în acest domeniu, este necesară o cerere de completare adresată în scris expertului, cu instituirea unui termen de soluționare cât mai scurt³¹.

Asigurarea corectitudinii și transparenței expertizei este garantată de îndeplinirea a trei condiții cerute de lege în activitatea de întocmire a raportului, incluzând și constituind forme/posibilități de verificare:

- dreptul părților sau al subiecților procesuali principali de a desemna experți care să participe la efectuarea expertizei;

- când instanța este cea care ordonă expertiza, toate aspectele se discută în ședință publică în condiții de contradictorialitate, consemnate de grefier și înregistrate (vor putea fi consultate și verificate de instanța de control judiciar sau în cazul unei acțiuni în răspundere împotriva magistratului);

- raportul trebuie să cuprindă, pe lângă mențiunile formale [art. 178 alin. (4)] și descrierea în amănunt a operațiunilor de efectuare a expertizei, obiecțiunile sau explicațiile părților, analiza acestor obiecții sau explicații, iar în final concluziile expertizei.

De maximă importanță este a se cunoaște faptul că „*Nefectuarea expertizei tehnice datorită unor cauze imputabile sau efectuarea acesteia cu nerespectarea dispozițiilor legale atrage, după caz, răspunderea disciplinară, administrativă, civilă sau penală a expertului tehnic judiciar ori a expertului tehnic extrajudiciar vinovat*” [art. 34 O.G. 2/2000 alin. (1), sancțiunile fiind prevăzute prin art. 35, 36].

4. Verificarea expertizei. Elemente de drept comparat

Verificarea formală comportă controlul respectării normelor procedurale prevăzute în materia expertizei. Pentru aceasta se examinează modul în care a fost numit expertul și dacă nu există motive de recuzare în sarcina sa, care să nu fi fost evidențiate. În cadrul acestei verificări se reexaminează calificarea expertului și comportamentul său. Expertul trebuie să corespundă atât unor cerințe de competență profesională, cât și unor exigențe morale, toate aceste elemente contând pentru evaluarea concluziilor formulate. Tot în cadrul verificării formale, organul judiciar urmărește dacă în raport este cuprinsă descrierea clară a expertizei efectuate. Se mai urmărește dacă s-a răspuns la toate întrebările adresate expertului și dacă răspunsurile formulate sunt complete, dacă părțile au fost citate, în cazul în care legea prevede expres această obligație, precum și dacă raportul este datat și semnat de

³¹ Ghid informativ privind expertiza tehnică judiciară, Ministerul Justiției, 2010, pp. 36-37.

expert (experți), dacă opiniile separate sunt consemnate în raport. Diferitele deficiențe constatate în cadrul acestei verificări formale pot antrena consecințe diferite, precum: înlăturarea expertizei, restituirea raportului pentru unele completări ori datare și semnare, dispunerea unui supliment de expertiză sau a unei noi expertize.³²

Verificarea conținutului raportului se face și pentru a stabili dacă corespunde exigențelor de ordin științific și logic și dacă este suficient de documentat.

După gradul de certitudine al părerii expertului și în funcție de posibilitățile reale de rezolvare din punct de vedere tehnic se pot distinge următoarele categorii de concluzii:

- 1) concluzii categorice (certe);
- 2) concluzii de probabilitate;
- 3) concluzii de imposibilitate a rezolvării problemei (n.s.p.).

Concluziile categorice.

Constau într-un răspuns categoric (pozitiv sau negativ) fără echivoc.

Concluziile de probabilitate.

Ele reprezintă o părere dirijată în sens afirmativ sau negativ, dar într-un mod incert, adică, atunci când ansamblul caracteristicilor nu este strict individual, subzistă posibilitatea apariției sale și la alte obiecte de același gen.

Concluziile de imposibilitate a rezolvării problemei.

Există situații în care stabilirea sau infirmarea identității nu este posibilă, nici măcar cu probabilitate. În mod curent, imposibilitatea rezolvării problemei se exprimă, concluzia raportului de expertiză prin formula: „Nu se poate stabili”³³.

Dr. în drept A. Cuciurcă, conf. univ. la Universitatea de Studii Europene din Moldova, Facultatea de drept din Chișinău, opinează în continuare și următoarele:

- Faptul că expertizei, ca mijloc de probă, i se acordă o mare importanță în procesul civil cât și în cel penal întrucât este fundamentată pe o cercetare științifică efectuată de persoane competente. În același timp însă, dreptul românesc, în care funcționează principiul liberei aprecieri a probelor, nu recunoaște vreo ierarhizare a mijloacelor de probă, adică acordarea vreunei preferințe prestabilite cu privire la valoarea lor, neadmițându-se existența unor mijloace de probă care să fie cu anticipație „mai bune” sau „mai puțin bune”, iar organele judiciare au obligația ca în fiecare cauză concretă să verifice valoarea mijloacelor de probă folosite în cauza respectivă. Suntem de acord și cu punctul de vedere potrivit căruia în locul unor concluzii categorice, dar nefundamentate științific, sunt preferabile concluziile probabile bazate pe date obiectiv stabilite, întărite însă de celelalte probe administrate în cauză. Pe de altă parte, considerăm că în situația în care expertul nu ajunge la concluzii pe bază de date științifice și raționamente precise, ci face o simplă

³² A. Cuciurcă, Note de curs expertiza judiciară (Ciclul I), Universitatea de Studii Europene din Moldova, Facultatea de drept, Chișinău, 2013, pp. 32-33.

³³ Idem, p. 33,

apreciere subiectivă, expertiza nu are valoare probantă și, deci, nu poate fi luată în considerare.

- Când s-au administrat două expertize contradictorii, organul judiciar nu poate să procedeze la efectuarea unei medii aritmetice, ci trebuie să accepte motivat una dintre expertizele pe care o consideră mai fundamentată sub aspect științific, mai concordantă cu realitatea și care se coroborează cu probele din dosar.

- În practică, deficiențe ale organelor judiciare în activitatea de verificare a expertizelor au determinat în unele situații supraaprecierea valorii probante a concluziilor expertului, ceea ce a condus la soluții eronate, iar în alte situații au determinat subestimarea valorii probante a acestui mijloc de probă, ceea ce a avut, de asemenea, drept consecință adoptarea de soluții eronate. Forța probantă a expertizei trebuie validată de organele judiciare prin aprecierea concluziilor sale în ansamblul probelor administrate în cauză și numai în măsura în care concluziile expertizei sunt fundamentate științific și se coroborează cu celelalte probe existente în cauză. Concordând astfel cu realitatea, expertiza se va putea impune organelor judiciare ca un mijloc convingător de probă care poate fi avut în vedere la adoptarea soluției în cauza supusă judecării.

VI. Concluzii

Dintre aspectele importante ale expertizei, ca mijloc de probă, sunt mai sus dezvoltate: expertiza ca mijloc de probă, reglementări de interes procesual, valoarea probatorie a expertizei tehnice judiciare și extrajudiciare (și prin succintă comparare cu expertiza din Republica Moldova).

Expertiza, aparține ramurii dreptului procesual, intervenind, ca mijloc de probă, de regulă atunci când drepturile și obligațiile nu sunt recunoscute, sunt încălcate ori nerespectate, legiuitorul prevăzând însă *in concreto* și cazuri de expertiză obligatorie (ex.: expertiza pentru stabilirea valorii aportului în natură, atunci când se înființează o societate; expertiza pentru evaluarea aportului în natură, avantajele rezervate fondatorilor etc.).

În practică apar frecvent situații în care lămurirea faptelor ce formează obiectul litigiului sau a legăturii dintre anumite împrejurări invocate de părți și aceste fapte să necesite cunoștințe de specialitate. Tocmai de aceea legea prevede posibilitatea instanței de a dispune efectuarea unei expertize, care este reglementată prin Codurile de procedură și legi speciale.

Momentul cel mai important din administrarea acestei probe este apreciat ca fiind cel al începerii expertizei, prin faptul că instanța poate fixa o audiere în camera de consiliu, ori poate fixa un termen scurt, pentru când va solicita expertului să estimeze în scris costul lucrării ce urmează a fi efectuate, cât și termenul necesar

efectuării expertizei. Această procedură apare a fi extrem de importantă, deoarece totodată se pot clarifica și obiectivele expertizei, competența expertului, documentarea etc.

Expertiza ca mijloc de probă, considerând criteriul de apreciere a forței doveditoare, natura sa tehnică și științifică, rezultă a avea un caracter preponderent obiectiv, comparativ cu celelalte mijloace de probă, cu toate că legiuitorul omite să arate cu claritate acest merit. Iar acest criteriu este realizabil prin forme/posibilități de verificare existente dar și observate în jurisprudență la problemele concrete ale expertizei, în condițiile unei evoluții spre o societate civilizată deschisă. Precizăm faptul că în condițiile legilor actuale, instanța nu este legată de concluziile din raportul de expertiză, acestea constituind numai elemente de convingere lăsate la libera apreciere a judecătorului ca, de altfel, și celelalte mijloace de probă. Însă, pentru a se putea exercita controlul judiciar, indiferent că primește sau nu concluziile expertului, este necesar ca soluția instanței în această privință să fie motivată.

Expertiza, ca mijloc de probă, are un rol important în economia procesului, în regimul probelor, pentru un proces echitabil în termen optim și previzibil, cât și pentru recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești.

În administrarea acestei probe judecătorul trebuie, pe lângă rolul activ, să manifeste o atenție deosebită constatărilor expertizei și credibilității experților. Nu se poate acorda expertizei o valoare absolută, după cum am arătat, fiind recunoscut și faptul că experiența demonstrează că nu de puține ori constatările tehnice, deși uneori chiar fundamentate, sunt distorsionate integral „de către profesioniști corupți”. Există o evidentă nevoie de întărire și respectare a principiilor etice ce se regăsesc în codurile de etică ale profesiilor dar și a obligațiilor ce decurg din normele de drept comun și legea specială.

Aplicarea normelor care reglementează expertiza tehnică și exercitarea calității de expert necesită o conduită etică și deontologică fără niciun compromis, care trebuie să primeze.

Este de apreciat că printre cele arătate și reținute în lucrarea de față există posibilități evidente de micșorare a termenelor cât și a cheltuielilor ocazionate de administrarea probei cu expertiză, care în puncte de interes major sunt cantonate într-o reglementare învechită și o practică neconformă acesteia.

O mai bună aplicare a normelor de drept procesual privind expertiza poate spori calitatea și celeritatea expertizei, existând însă și nevoia unei îmbunătățiri grabnice a reglementării expertizei ca mijloc de probă.